

Bijlage staatsexamen VWO

2026

tijdvak 1
vrijdag 8 mei
09.00 – 10.00 uur

Maatschappijleer

College-examen schriftelijk

Bronnenboekje

Tekst 1 Jongeren activisme en politiek

Voor Ismail Sarti (22) is Nederland 'behapbaarder' sinds hij meedoet met de politiek. "Eerst zag ik vooral problemen", zegt hij. "Maar nu ik
5 het beleid volg, zie ik ook kansen en dingen die goed gaan." Sarti is sinds anderhalf jaar voorzitter van JongRegio. Zijn stichting laat jongeren meedenken over lokale
10 politiek. "De jeugd heeft politieke energie, meer dan ooit", zegt Sarti. "Deze generatie wil tegen problemen vechten. En zelf bepalen hoe we, duurzaam, oud
15 worden."

Sarti's gevoel klopt, blijkt uit nieuwe cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Jongvolwassenen doen steeds
20 vaker mee aan 'politieke acties', zoals een politicus aanschrijven, deelnemen aan een politieke discussie op internet of meelopen met een protestmars. 44 procent
25 van de Nederlanders tussen 18 en 25 zegt dat in de afgelopen vijf jaar gedaan te hebben.

Het gaat om cijfers uit vragenlijsten die van 2020 tot en met 2023 zijn
30 afgenomen. Het CBS vergelijkt ze met eerder onderzoek tussen 2012 en 2019. Toen had 38 procent van de jongvolwassenen aan een politieke actie meegedaan, een
35 cijfer dat in die periode vrij stabiel was.

Het vaakst doen jongeren nu mee aan een handtekeningactie: ruim één op de drie heeft dat
40 gedaan. Vaker dan 25-plussers lopen jongeren mee in protestmarsen. En ook online weten ze elkaar te vinden: één op de zeven bediscussieerde politiek
45 op het internet. Andere 'volwassen' vormen van protest, zoals het benaderen van media of een politieke partij, zijn bij jongeren juist minder populair.

Sarti denkt dat internet en de
50 toegankelijke sociale media jongeren politiker maken. "Het is gewoon een plek waar je samen kan praten. Waar jongeren elkaar kunnen inspireren en over de
55 wereld kunnen discussiëren, zonder dat het al te veel moeite kost", zegt hij. "Sociale media zijn echt belangrijk voor politieke
60 betrokkenheid."

Hetzelfde denkt Femke Kaulingfreks, bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en lector jeugd en samenleving bij
65 hogeschool InHolland. Ze onderzocht de politieke betrokkenheid van Amsterdamse jongeren vanaf 16 jaar. Sociale media ziet Kaulingfreks als
70 belangrijke factor voor de recente toename van politieke acties. Internet biedt jongeren een relatief vertrouwde omgeving om elkaar te vinden en hun standpunt te
75 'oefenen'. "Er is veel online activisme", zegt Kaulingfreks. "En daarna is het makkelijker om naar buiten te treden."

Tekst 2 Cobra's in de wapenwet?

“Dit is geen speelgoed, dit is geen
vuurwerk, dit zijn explosieven.”
David van Weel, minister van
Justitie en Veiligheid, was er
5 onlangs duidelijk over in het
actualiteitenprogramma
EenVandaag: zwaar knalvuurwerk
zoals cobra's moeten we niet
langer als vuurwerk zien.
10 Dat vindt de Tweede Kamer al
langer. Anderhalf jaar geleden
nam de Kamer een motie aan om
vuurwerk van de zwaarste
categorie ('F4') als wapens te
15 bestempelen. Geen onlogische
gedachte. Een Cobra 6, de meest
gebruikte flashbanger, doet qua
kracht niet onder voor een kleine
handgranaat. Laat staan een
20 Cobra 8, zijn zeldzamere broertje,
die nog vier keer meer flitspoeder
bevat.
Het voornemen van de Tweede
Kamer krijgt bijval van steeds meer
25 burgemeesters. Zij voelen de
urgentie om iets te doen aan de
vele explosies in hun steden. Dit
jaar waren er al 1100
bomaanslagen bij woningen en
30 bedrijfspannen. In vier op de vijf
gevallen wordt (het kruit van) een
cobra als springstof gebruikt,
constateert de politie. Het is een
laagdrempelig gewelddmiddel.
35 Ruim de helft van de aanslagen
vindt niet in het criminele circuit
plaats, maar in de relationele
sfeer, zoals een boze ex.

Vandaar de steeds luidere roep
40 om illegaal knalvuurwerk onder de
wapenwet te scharen. Waar zijn
voorganger, Dilan Yeşilgöz, nog
twijfelde, toonde Van Weel zich
begin deze maand vastberaden.
45 De VVD-minister wilde vaart
maken met een wetswijziging, zo
liet hij optekenen in De Telegraaf.
'Hierdoor zijn veel zwaardere
straffen mogelijk.'
50 Maar krap drie weken later komt
Van Weel daar weer van terug. In
een brief aan de Tweede Kamer
constateert hij dat de bestaande
wetgeving al voldoende is om
55 vuurwerkexplosies zwaar te
bestrafen. Er komt geen
wetswijziging, alleen een
'handreiking' voor politie en justitie.
Knalvuurwerk kan inderdaad ook
60 nu al onder de wapenwet vallen,
legt Henny Sackers, emeritus
hoogleraar sanctierecht, uit. “Dat
hangt af van de omstandigheden.
Cobra's zijn bijvoorbeeld geen
65 wapen als de politie ze onder
iemand's bed aantreft, maar
kunnen dat wel zijn als ze bij rellen
worden afgestoken.” Dit geldt in
principe voor alle voorwerpen die
70 zich als wapen lenen. “Een
hockeystick bij een demonstratie is
niet bedoeld om mee te hockeyen,
maar om mee te meppen.”

Tekst 3 OM gaat vaker straffen uitdelen, minder zaken voor de rechter

Het Openbaar Ministerie (OM) gaat verdachten van delicten waarop maximaal zes jaar gevangenisstraf staat vaker zelf bestraffen. Door de koerswijziging zullen verdachten van strafbare feiten als diefstal of vandalisme vaker een boete of taakstraf krijgen, in plaats van een door de rechtbank opgelegde gevangenisstraf. Het OM kan geen gevangenisstraffen geven. De nieuwe aanpak moet er volgens het OM toe leiden dat rechtbanken meer tijd hebben voor zwaardere strafzaken. Het OM heeft sinds 2008 de wettelijke bevoegdheid om bij overtredingen en misdrijven waarop maximaal zes jaar celstraf staat, een zogeheten strafbeschikking op te leggen. Toch is het OM naar eigen zeggen "onnodig blijven dagvaarden". Dat gaat met de koerswijziging nu veranderen. Volgens Rinus Otte, voorzitter van het College van procureurs-generaal van het OM, draait ongeveer 80 procent van de strafdossiers niet om "zeer ernstige feiten", maar om zaken waarin de rechter gevangenisstraffen aan verdachten oplegt van hooguit een paar maanden. "Blijven we in die zaken steevast dagvaarden, dan heeft dat tot

gevolg dat men bij de rechtspraak minder ruimte zal hebben voor andere, zwaardere zaken", zegt Otte. "Blijven we in die zaken celstraffen vorderen, dan worden de capaciteitsproblemen bij het gevangeniswezen nog groter en lopen de wachttijden nog verder op." Bovendien hebben korte celstraffen vaak minder effect, zegt het OM.

De Nationale Ombudsman heeft zich in het verleden kritisch uitgelaten over de strafbeschikking. In 2020 stelde de ombudsman dat veel burgers vaak niet weten dat zij bij een strafbeschikking een strafblad krijgen. Een jaar later waarschuwde de ombudsman dat het OM te weinig rekening houdt met de belangen van slachtoffers als het een strafbaar delict zelf afhandelt, en niet voor de rechter brengt. Collegevoorzitter Otte zegt dat er een nieuw stelsel van schadevergoedingen in het leven wordt geroepen waardoor slachtoffers sneller worden gecompenseerd, in samenspraak met Slachtofferhulp Nederland.

Tekst 4 Mantelzorgers in Nederland

Nederland telt drie miljoen mantelzorgers. Veel mantelzorgers combineren het met hun baan, maar vaak moeten ze minder werken om alle zorgtaken uit te kunnen voeren en dat voelen ze in de portemonnee. Eén op de vier werknemers combineert werk met mantelzorg, blijkt uit het meeste recente onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (CPB). Hoe

haalbaar dat is, hangt af van je werkgever en je financiële situatie. "Over financiën worden de meeste vragen gesteld", zegt Fleur Kusters van belangenvereniging MantelzorgNL. Financiële zorgen bij mantelzorgers zijn allesbehalve zeldzaam. Ze kunnen vaak niet meer fulltime werken en leveren flink in op hun salaris.

Tekst 5 Ziek in de bijstand

Saskia Brandewijn had alles voor elkaar. Ze was 26 jaar, bijna afgestudeerd als psycholoog en stond op het punt aan een promotieonderzoek te beginnen in Engeland. Maar toen begonnen de slapeloze nachten en werd het langzaam donker in haar hoofd. Voor wie ziek is of een beperking heeft, of dat nu lichamelijk is of mentaal, zijn er in Nederland twee speciale uitkeringen: de WIA* en de Wajong**. Maar Brandewijn is een van de grofweg 200.000 mensen die voor beide niet in aanmerking komen. Zij is ziek in de bijstand. Wat een leven op bijstandsniveau betekent? Zuinig zijn, zegt Brandewijn. Op aanbiedingen letten, geen toetjes kopen.

„Ik ben in de studentikoze maaltijden blijven hangen. Pasta met rode saus en de groenten die ik nog heb liggen.” Soms moet ze een moeilijke keuze maken, vertelt ze in haar appartement in Utrecht: „Ga ik voor het eerst in jaren weer een winterjas kopen? Of wil ik gezond eten blijven kopen?” Brandewijn is zulke keuzes gewend, zegt ze. Zo redt ze het al zeven jaar. Toch had haar leven er heel anders uit kunnen zien. Vroeger was er een uitkering voor mensen die al van jongs af aan een handicap hebben: de Wajong. Maar die regeling is fors ingeperkt. Je krijgt deze uitkering alleen nog als je nooit meer kunt werken.

** De WIA-uitkering is er voor iemand die 2 jaar of langer ziek is en daardoor niet of minder kan werken.*

*** Wajong is voor mensen die voor hun 18e of tijdens een studie een ziekte of handicap hebben. Door deze ziekte of handicap hebben zij al op jonge leeftijd een arbeidsbeperking.*

